

Béla Egyed — Deleuzovské storočie / *Deleuzian century*

Foucault vo svojej recenzii Deleuzovej hlbokaj, ale veľmi ťažkej práce *Diferencia a opakovanie* tvrdí, že celé toto storočie bude nazvané „deleuzovským storočím“.

Súdiac podľa veľkého vplyvu, ktorý Deleuzova prelomová kniha o Nietzsche *Nietzsche a filozofia* mala na takých filozofov diferencie ako Foucault, Derrida a Lyotard, bude uvedené tvrdenie možno platiť o druhej polovici 20. storočia. Podľa môjho názoru je však pravdepodobnejšie, že deleuzovské bude nasledujúce storočie, aspoň pokiaľ ide o moju vlastnú disciplínu, filozofiu.

Deleuzove postoj sa od módneho postmodernizmu líšia tým, že sa absolútne oddal filozofickému projektu, ktorým je vášnivé artikulovanie systematickej ontológie „samotnej diferencie“, čo je zároveň aj etikou. Pre ľudí ako ja s tradičným filozofickým vzdelaním je toto stanovisko vzrušujúce a frustrujúce tým, že Deleuze sa situuje do „minoritného“ prúdu, nebadane plynúceho dejinami „západnej“ filozofie (aj keď v tomto kontexte je to značne pochybný pojem). V Deleuzovom pohľade sa táto krehká línia rozvíja od sofistov k stoikom, Spinozovi, k Nietzsche, napokon k Bergsonovi smerom k ontológii a etike diferencie. Deleuze často používa obraz „nomáda“. Nomádi sa pohybujú na okrajoch teritórií, kde dominuje nejaká konkrétna mocenská štruktúra, a ohrozujú jej hegemoniu. Podobne nomádske myslenie je vnútorným nepriateľom, škandálnym druhým (porov. Platonov vzťah k sofistom), nepriateľom dominujúcich obrazov (hierarchie, identity, totality) v myslení a ohrozuje mocenskú hegemoniu. Deleuze nehovorí o „dekonštrukcii“, používa pojem „deteritorializácia“. Minorities - a ne treba ich chápať len jednoducho početne - možno nájsť všade tam, kde sú „standards“. Ich úlohou nie je získať väčšinové postavenie tým, že sa stanú ich súčasťou, ale podvracať všetky tie idey, inštitúcie, ako aj hnutia, ktoré v mene stability a bezpečnosti blokujú všetky tvorivé procesy.

Foucault, in his review of Deleuze's profound but very difficult *Difference and Repetition*, makes the by now famous claim that, this (i.e. the last) will be a “Deleuzian century”.

Judging by the immense impact Deleuze's ground breaking Nietzsche book, *Nietzsche and Philosophy*, had on such philosophers of “difference” as Foucault, Derrida, and Lyotard, this claim might turn out to be true of the second half of the last. However, in my view, it is more likely that it is the next century which will be Deleuzian, at least as far as my own discipline, philosophy, is concerned.

What sets Deleuze's views apart from what is fashionably called “post-modernism” is his absolute commitment to the philosophical project, his endeavour to articulate a systematic ontology of “difference in itself” which is at the same time an ethic. What makes Deleuze's position both exciting and frustratingly difficult for those, such as myself, who received a traditional education in philosophy is that he has placed himself in a “minoritarian” current, running through but hardly noticed, throughout the history of “Western” (in this context a somewhat dubious title) philosophy. He sees a fragile line of development from the Sophists, to the Stoics, to Spinoza, to Nietzsche, and finally to Bergson towards an ontology and an ethics of difference. An image often used by Deleuze is that of a “nomad”. Nomads move around the margins of territories dominated by a particular power structure threatening its hegemony. Similarly, nomad thought is the internal enemy, the shameful other, (think of Plato's attitude to the Sophists) of the dominant image (hierarchy, identity, totality) of thought, threatening its hegemony. Deleuze does not speak of “deconstruction”, he speaks of “deteritorialization” instead. Minorities - and these are not to be understood simply numerically - are to be found everywhere where there are “standards”. Their role is not to achieve majority status by becoming parts of them, but to subvert those ideas, institutions, or movements which, in the

Základné ontologické rozlíšenie, ktoré sa v ňom Deleuzovým dielom, je rozlíšenie medzi „virtualitou“ a „realitou“. V tomto rozlíšení je nové to, že nezodpovedá tradičnému rozlišovaniu medzi „skutočným“ a „možným“. V kontexte Deleuzovej radikálne imanentistickej ontológie je „virtuálne“ aj „aktuálne“ „reálne“. Rozlíšenie sa v skutočnosti dá priblížiť, tak ako to robí samotný Deleuze, pomocou termínov „problém“ a „riešenie“. Filozofia je proces poskytovania riešení konkrétnych problémov. Problém je vždy imanentne obsiahnutý v jeho riešení a bez konfrontácie s konkrétnymi problémami je myslenie len prázdny cvičením. To napokon pripúšťajú aj stúpenci tradičnej filozofie. Deleuzova inovácia tkvie však v rozpoznaní toho, že všetko, čo je aktuálne, je vlastne riešením nejakého problému. Napríklad aktuálne jazyky sú riešením problému, ako vybrať z nekonečného množstva sémantických prvkov (virtualít) určitý počet takých signifikantov, ktoré umožnia komunikáciu. Podobne spoločnosť je riešením problému, ako zabezpečiť prežitie a reprodukciu druhov pri obmedzených zdrojoch.

Z takéhoto pohľadu na problémy a riešenia vyplývajú dva veľmi dôležité uzávery. Po prvé, keďže nijaké riešenie (aktualita) nikdy nevyčerpáva celý obsah svojho problému (virtualitu), je tu vždy priestor na tvorbu nových riešení. To je hlavná úloha filozofie, konkrétne stále roztvárať „línie úniku“ smerom k novým riešeniam reálnych problémov. Po druhé, imanentný vzťah medzi problémami a riešeniami je otvorený a dynamický. Tieto dva výsledky utvárajú Deleuzov „transcendentálny empirizmus“, čo nie je empirizmom dogmatickým, zbožšťujúcim danosti, ale je empirizmom, čo chápe „aktuálne danosti“ ako výraz reálnych, ešte nekonceptualizovaných síl žitej skúsenosti.

Deleuzov pohľad na filozofiu priblížime azda najlepšie tak, že sa pozrieme na jeho rozlíšenie „omylu“ a „hlúposti“. Veľkou úlohou filozofie podľa Deleuzovho názoru nie je eliminovanie omylu, ale hlúposti - vo svete nepredvídaných možností je omyl nevyhnutný; tam pramení túžba dosiahnuť jeho definitívnu elimináciu, čo býva

name of stability, or security, block movements of creativity.

The basic ontological distinction running through Deleuze's works is that between the "virtual" and the "actual". What is novel in this distinction is that it does not correspond to the traditional distinction between the "real" and the "possible". In the context of Deleuze's radically immanentist ontology "both the virtual and the actual are real". In fact, the distinction can be made more accessible by putting it, as does Deleuze himself, in terms of "problem" and "solution". Philosophy is the process of providing solutions to concrete problems. A problem is always immanent in its solution, and without confronting concrete problems, thinking is merely an idle exercise. This much is admitted even by practitioners of traditional philosophy. But Deleuze's innovation consists in recognizing that all that is actual is a solution to some problem. For example, actual languages are solution to the problem of how to select from an infinite number of semantic elements (virtualities) a number of such signifiers which can allow for communication. Similarly, society is a solution of the problem of how to ensure the survival and reproduction of a species given its limited resources.

Two very important conclusions follow from this way of looking at problems and solutions. First, since no solution (the actual) ever exhausts the whole content of "its" problem (the virtual), there is always room for creating new solutions. This is the main task of philosophy, namely, to keep open "lines of flight" towards new solutions to real problems. Second, the (immanent) relation between problems and solutions is open and dynamic. These two results constitute Deleuze's "transcendental empiricism", not a dogmatic empiricism which sanctifies the "given", but one which sees the "actually given" as an expression of real, non-conceptual, forces of lived experience.

Perhaps the best way to gain access to Deleuze's view of philosophy is to look at his distinction between "error" and "stupidity". The great task of philosophy, he maintains, is not the elimination of error, but of stupidity - in a world of contingency, error is inevitable; hence the desire

v lepšom prípade scestné a v horšom groteskné. (Pripomeňme si Nietzscheho poznámky o dogmatických filozofoch v predhovore k práci *Mimo dobra a zla*: „Strašidelná vážnosť, neohrabaná dotieravosť, ktorou až doteraz obťažovali pravdu, boli nešikovné a nevhodné na to, ako si nakloniť práve ženu.“ Boj proti hlúposti na druhej strane je skromnejší a sľubnejší. V našich stretnutiach s inými ľudskými bytosťami nachádzame veľa príležitostí pre samotnú hlúposť (alebo kontrastnú jemnosť), ale možno lepšie príklady nájdeme v takých aktivitách ako je tanec, jazda na koni, surfovanie alebo lyžovanie. Otázkou vždy je, ako identifikovať problém, konkrétne tie sily, ktoré si pri konfrontácii vyžadujú, aby sme ich vedeli prepojiť. Alebo s použitím kľúčového pojmu stoickej etiky, ako ho rozvíja samotný Deleuze, ako „dostať tomu, čo sa nám stane“? Nebezpečenstvo tkvie v prehliadnutí tých síl, ktoré nás konštituuju presne vo chvíli, keď máme konať. Sledujme ako príklad jazdca, ktorý sa „zubami-nechtami“ drží na koni a zúfalo sa ho pokúša zvládnuť, alebo lyžiara, čo sa tak vydá napospas kopcu, že ohrozuje seba aj iných. A znova vidíme na lyžiarovi, jazdcovi alebo tanečníkovi, ktorí sú v stave spájať „kvalitatívnu multiplicitu“ tiel, pohybov a síl s veľkou eleganciou. Hlúposť alebo jemnosť, to sú kľúčové pojmy Deleuzovej epistemológie a jeho etiky, a len s týmito termínmi môžeme postupne chápať, čo myslel Nietzsche pod „vznešeným“ a „nízkym“.

Svoju esej som začal odkazom na Deleuzovu veľkolepú a veľmi vplyvnú knihu o Nietzsche. V tomto diele nájdeme východiská vývoja Deleuzovho ontologického a etického myslenia. Deleuze chápe Nietzscheho učenie o „vôli k moci“ ako pokračovanie kantovského projektu transcendentálnej syntézy, lenže inými prostriedkami. Vôľa k moci je tak ako kantovská „idea“ problémom, ktorý volá po diferencovaných riešeniach, diferencovaných spôsoboch a skúsenostiach. Preto Kantov dualizmus „veci o sebe“ a „fenoméno“, ešte stále zaťažený nevyriešenými paradoxami, ustupuje u Nietzscheho a Deleuza naskrze imanentným, dynamickým reláciám medzi silami virtualít a ich (vždy neúplným) vyjadrením vo všetkom, čo je aktuálne.

to reach its final elimination is, at best misguided, and at worst grotesque. (Recall Nietzsche's comments about dogmatic philosophers in the Preface of "Beyond Good and Evil": "The gruesome seriousness, the clumsy obtrusiveness with which they have usually approached truth so far have been awkward and improper methods for winning a woman's heart.") The struggle against stupidity, on the other hand, is both more modest and more rewarding. We find many occasions for stupidity (or delicacy) in our encounters with other human beings, but perhaps better examples might be found in such activities as dancing, riding, surfing, or skiing. The question is always how to identify the problem, namely those forces confronting us with which we are required to compose. Or, to use the key concept of Stoic ethics, adopted by Deleuze himself, how to be "worthy of what happens to us"? The danger is that we forget those forces which constitute us at the precise moment when we are called upon to act. Watch, for example, the rider who "hangs on" to its horse in a desperate attempt to control it, or the skier who abandons itself so completely to the hill that it becomes a menace to itself and to others. And, again, watch the skier, rider, or dancer who is able to compose a "qualitative multiplicity" of bodies, motions, and forces with great elegance. Stupidity or delicacy, these are the key terms of Deleuze's epistemology and his ethics, and only with these terms can we begin to get an idea of what Nietzsche means by "nobility" and "baseness".

I started my essay with reference to Deleuze's majestic, and very influential, book on Nietzsche. It is in this work that one finds the roots of Deleuze's subsequent ontological and ethical development. He sees Nietzsche's doctrine of "will to power" as the continuation of the Kantian project of a transcendental synthesis, by other means. Will to power is, like a Kantian "Idea", a problem that calls for different "solutions", in different ways, in different experiences. Consequently, Kant's dualism of "thing-in-itself" and "phenomena", still burdened with unresolved paradoxes, gives way to, in Nietzsche and Deleuze, to thoroughly immanent, dynamic, relations between the

Toto teda pokladám za tendenciu, ktorá bude mať dosah v ďalších desaťročiach. Je to podľa mňa jediné filozofické hľadisko, ktoré nám umožní nájsť si cestu do nového, globálneho sveta kybernetického bioinžinierstva, ktorý bude naším svetom. Kontrastuje so žalostným ignorovaním virtuálnych síl, čo konštituuujú človeka, ako aj s arogantnými tvrdeniami, že jediné dostupné riešenia sú existujúce „riešenia“ problému človeka, nevyhnutne čiastkové a obmedzené. Tiež kontrastuje s ošúchanou „politikou diferencie“, s plochými, prázdnyimi rečami o národných, sexuálnych, triednych a rasových rozdieloch, dobrých len na to, aby znova vznikali nové štandardy a nové identity. Sama diferencia, tvrdí nám Deleuze, je v nás aj okolo nás. Stručne povedané, je to život, tak ako sa žije. Z tohto dôvodu nás Deleuzova filozofia diferencie núti tvoriť nové, vitálnejšie aktuality z nekonečného bohatstva reálneho - z toho, čo ešte len bude aktualizované z virtuálneho sveta nestabilných síl diferencie. Inými slovami, núti nás obývať pomedzia vecí a ich stavov, a žiť naše identity ako nástroje, pomocou ktorých sa stávame inými než sme - „aktuálne“. Menej odborne, ide o zvedavosť, experimentovanie, pohotovosť a senzitivitu.

Na čo by mali mladí ľudia upriamiť pozornosť? Všetci a všade by mali hľadať vznešené. Bez ohľadu na prostriedky by mali hľadať eleganciu a jemnosť. Ak sa im to niekedy nebude dariť, čo sa určite každému z nás z času na čas stáva, ubezpečme ich, že to nerobia z hlúposti, necitlivosti alebo vulgárnosti.

Knihy? Mojou najobľúbenejšou je stále Nietzsche a filozofia, hoci tesne za ňou nasleduje kniha napísaná v spoluautorstve s Guattarim, Anti-Oidipus.

Článok, ktorý by bol vhodným doplnkom mojej eseje? Asi najviac ma ovplyvnil Deleuzov článok Nomádске myslenie (V knihe D. Allisona Nový Nietzsche).

Z anglického originálu preložila Dana Matejovová

powers of the virtual and their (always incomplete) expression in all that is actual.

This, then, is what I consider to be the tendency which is to have its impact in the next decades. It is, in my view, the only philosophical orientation that will allow us to find our way in the new global, cybernetically bio-engineered, world that is soon to be ours. It contrasts with pitiful denials of the virtual forces that constitute the human, as well as with arrogant claims that existing “solutions” to the human problem, which are of necessity partial and limited, are the only ones available. Also, it contrasts with the hackneyed “politics of difference”, mouthing platitudes about national, sexual, class, or racial, differences only to institute, once again, new standards and new identities. Difference in itself, Deleuze tells us, is within us as well as all around us. In short, it is life in the process of being lived. For this reason, Deleuze’s philosophy of difference urges us to create new, more livable, actualities out of the infinite richness of the real - out of a yet to be actualised virtual world of unstable powers of difference. It urges us, in other words, to inhabit what is eternally in-between things and in-between states of affairs, and to live our identities as means of becoming - other than what we are - “actually”. In less technical terms, it calls for: curiosity, experimentation, alertness, and sensitivity.

What should young people direct their attention to? - Whoever and wherever they are, they should seek nobility. Whatever their means, they should seek elegance and delicacy. And if they fall short, as we all must from time to time, let them make sure that they do so not out of stupidity, insensitivity, or vulgarity.

The books? - My most favoured is still Nietzsche and Philosophy, though the book Deleuze co-authored with Guattary, “Anti-Oedipus” comes a close second.

An article which would be a suitable companion to my essay? - Perhaps the Deleuze article which had the greatest impact on me is Nomad Thought (to be found in D. Allison’s New Nietzsche).